

7. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – Киев : Эльга : Ника-Центр, 2007. – 528 с.

8. Фінансовий менеджмент : підручник / кер. кол. авт. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. – 535 с.

Марченко Наталія Сергіївна, магістрант, кафедра фінансів, аналізу та страхування, обліково-фінансовий факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-07, 0661304719.

Марченко Наталия Сергеевна, магістрант, кафедра финансов, анализа и страхования, учетно-финансовый факультет, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-07, 0661304719.

Marchenko Natalia, the master of the Department of Finance, Analysis and Insurance, Registration-Financial Faculty, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-07, 0661304719.

Коляда Юлія Василівна, магістрант, кафедра фінансів, аналізу та страхування, обліково-фінансовий факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-07, 0952514735.

Коляда Юлия Васильевна, магістрант, кафедра финансов, анализа и страхования, учетно-финансовый факультет, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-07, 0952514735.

Koljada Julia, the master of the Department of Finance, Analysis and Insurance, Registration-Financial Faculty, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-07, 0952514735.

УДК 368.07:330.3 (477)

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

В.В. Старцева

Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. **І.А. Бігдан**

Досліджено основні проблеми розвитку страхового ринку України. Проаналізовано основні показники розвитку страхового ринку у 2015–2017 роках. Визначено тенденції функціонування ринку страхування та

© Старцева В.В., 2017

виявлено негативні чинники, що стримують його розвиток. Систематизовано чинники за групами та визначено як вагомий чинник неефективної системи державного регулювання страхового ринку. Запропоновано комплекс заходів для її вдосконалення.

Ключові слова: страховий ринок, проблеми, оцінка, тенденції розвитку, чинники, стратегія, державне регулювання.

СОВРЕМЕННОЕ РАЗВИТИЕ СТРАХОВОГО РЫНКА В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

В.В. Старцева

Научный руководитель – канд. экон. наук, доц. **И.А. Бигдан**

Исследованы основные проблемы развития страхового рынка Украины. Проанализированы основные показатели развития страхового рынка в 2015–2017 годах. Определены тенденции функционирования рынка страхования и выявлены негативные факторы, сдерживающие его развитие. Систематизированы факторы по группам и определен в качестве весомого фактор неэффективной системы государственного регулирования страхового рынка. Предложен комплекс мероприятий по ее совершенствованию.

Ключевые слова: страховой рынок, проблемы, оценка, тенденции развития, факторы, стратегия, государственное регулирование.

THE MODERN DEVELOPMENT OF THE INSURANCE MARKET IN UKRAINE: PROBLEMS AND WAYS OF THEIR SOLUTION

V. Startseva

Scientific supervisor – PhD in Economics, Associate Professor **I. Bigdan**

The article is devoted to the study of the main problems of the Ukrainian insurance market development. The main indicators of the insurance market development in 2015–2017 are analyzed. The trends of functioning of the insurance market are determined and the negative factors hindering its development are revealed. Quantity of insurance contracts, assets value, capital insufficiently are diminished. The internal and external factors of influence on insurance market are systematized and as a significant factor in the inefficient system of state regulation of the insurance market are indicated.

The complex of measures for its improvement is offered. To overcome the existing problems in the insurance market functioning needs to improve the quality of the system of state insurance regulation, through the creation of the development concept, the introduction of mechanisms for its implementation and effective control.

The creation of a nation state strategy of Ukraine insurance market development, which will correspond to the real state of the national economy, will positively affect the development of the financial sector of the state.

Keywords: insurance market, problems, evaluation, tendency of development, factors, strategy, state regulation.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Безперечно, страховий ринок є ваговою складовою фінансового ринку України. Його роль у фінансовій системі держави обумовлена, по-перше, існуванням об'єктивної потреби суб'єктів господарювання та різних верств населення у страховому захисті, що приводить до утворення страхового ринку в соціально-економічній системі суспільства; по-друге, грошова форма організації страхового фонду забезпечення страхового захисту пов'язує цей ринок зі спільним фінансовим ринком [1]. Цілком справедливою є точка зору науковців, що страхові компанії сьогодні є важливим елементом фінансового ринку [2; 3], оскільки належать до провідних інституційних посередників. Діяльність страхових компаній приводить до консолідації заощаджень індивідуальних інвесторів, вони забезпечують баланс на ринку капіталів через погодження пропозиції й попиту на фінансові ресурси, забезпечується підвищення ліквідності фінансових вкладень шляхом професійного портфельного управління активами. Роль страхових компаній як фінансових посередників полягає у спрямуванні руху капіталу до ефективних споживачів, раціональне використання якого дає можливість розміщувати ресурси суспільства оптимальним способом, забезпечуючи при цьому захист майнових інтересів осіб та підтримання соціально-економічної стабільності в суспільстві [2].

Підвищення ролі страхування має забезпечувати сталий розвиток національної економіки в умовах її інтеграції у світове економічне господарство, виступати важливим компонентом її національної безпеки, сприяти зацікавленню іноземних інвесторів у розширенні власного бізнесу в Україні. Разом з тим існують певні проблеми, що не дозволяють стабільно функціонувати національному ринку страхування та інтегруватися в європейський ринок, серед них:

- недостатня якість страхових послуг;
- низька капіталізація страхових компаній;
- нерозвиненість інфраструктури страхового ринку;
- низькі показники конкурентоспроможності українських страхових компаній;
- низький попит фізичних та юридичних осіб на страхові послуги;
- інші.

Ці проблеми зумовлені дією низки чинників як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Отже, вважаємо, що дослідження саме

національного страхового ринку, стримуючих чинників його розвитку та визначення шляхів подолання існуючих проблем заслуговують на увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стану страхового ринку, виявленню існуючих проблем його розвитку присвячено праці багатьох учених, зокрема О.І. Барановського, В.В. Базилевича, О.Д. Василика, Н.М. Внуквої, Ж.В. Гарбар, О.С. Журавки, О.М. Залетова, О.Д. Заруби, О.В. Козьменко, М.Д. Лутака, С.С. Осадця, Н.Н. Пойдик-Носик, О.Д. Сафоновой, І. Ткаченко, С. Черкасовой, В.М. Федосова, В.М. Фурмана, І.О. Школьник та ін. Разом з тим потребує подальших наукових досліджень питання пошуку шляхів для забезпечення стійкого розвитку національного страхового ринку.

Мета статті – визначити тенденції сучасного розвитку страхового ринку України та розробити пропозиції зі створення умов для його подальшого ефективного його функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останніх трьох років фінансовий ринок України перебуває в складних економічних умовах, під впливом постійних змін як у зовнішньому, так і внутрішньому середовищі. Функціонування ринку страхування України як складової фінансової системи країни відчуває на собі всі ці зміни. Це позначилося перш за все на зменшенні кількості страхових компаній на ринку фінансових послуг як у сегменті ризикового страхування, так і страхування життя. За даними журналу «Форіншуер», станом на 30.06.2017 [4–6] кількість страхових компаній (далі СК) становила 300, з яких 36 СК зі страхування життя (СК «Life») та 264 СК, що здійснювали інші види страхування, ніж страхування життя (СК «non-Life»). За I півріччя 2017 року порівняно з аналогічним періодом 2016 року кількість страхових компаній зменшилася на 43 одиниці, зокрема з ризикового страхування на 34 та зі страхування життя на 9 [6]. Якщо порівнювати показники I півріччя 2017 року з показниками аналогічного періоду 2015 року, спостерігається тенденція до зменшення кількості страхових компаній на 74 одиниці, у тому числі на 58 із ризикового страхування та на 16 зі страхування життя (рис.).

Чи свідчить це про погіршення ситуації на страховому ринку? Для відповіді на це запитання необхідно проаналізувати основні показники розвитку національного ринку страхування України. Із цією метою нами здійснено обробку офіційних даних, наведених на сайті журналу «Форіншуер» (табл. 1) [4–6].

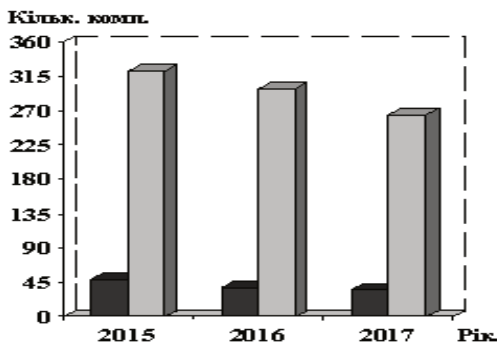

Рис. 1. Кількість страхових компаній на перше півріччя 2015–2017 рр.: ■—страхування життя; □— ризикове страхування

Дані таблиці 1 свідчать про те, що у 2016 році порівняно з 2015 роком збільшився обсяг валових страхових премій на 18,3% та обсяг страхових виплат на 9,1%. Позитивна динаміка спостерігається і в I півріччі 2017 року, де відповідні показники збільшилися порівняно з аналогічним періодом 2016 року відповідно на 30,0% та 21,0%. Проте, незважаючи на збільшення обсягу валових премій та валових виплат, відбувається погіршення ситуації на ринку страхових послуг. Це підтверджують показники кількості укладених договорів СК, кількості застрахованих фізичних осіб на початок періоду та застрахованих осіб протягом року, зменшення вартості активів СК, достатності капіталу в страховому секторі, зменшення рівня валових і чистих страхових виплат.

**Таблиця 1
Основні показники розвитку страхового ринку України
у 2015–2017 рр.**

Показник	2015	2016	I півріччя 2016	I півріччя 2017	Темпи зміни (+/-), %	
					2016/2015	2017/2016 I півріччя
1	2	3	4	5	6	7
Загальні активи страховиків, млн грн	60729,9	56075,6	54722,2	55173,3	-7,7	0,8

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
Достатність капіталу в страховому секторі, %	23,8	22,6	22,9	23,1	-5,1	0,8
Валові страхові премії, млн грн, у тому числі:	29736,0	35170,3	16327	21222,8	18,3	30,0
<i>зі страхування життя</i>	2186,6	2756,1	1314,7	1245,1	26,0	-5,3
Валові страхові виплати, млн грн, у тому числі:	8100,5	8839,5	3954,5	4783,9	9,1	21,0
<i>зі страхування життя</i>	491,6	418,30	198,0	265,9	-14,9	34,29
Рівень валових виплат, %	27,2	25,1	24,2	22,5	-7,8	-7,1
Рівень чистих виплат, %	34,0	32,3	29,1	34,2	-5,0	17,5
Рівень проникнення, %	1,3	1,1	0,6	1,09	-15,4	81,6
Кількість договорів, тис. од.	109106,8	61272,8	16375,6	35847,8	-43,8	118,0

Так, зменшення кількості договорів, укладених страховими компаніями у 2016 році, становило 43,8%, тобто 47834,0 тис. од., при цьому спостерігається зменшення кількості укладених договорів із фізичними особами на 59,9%, тобто на 63786,6 тис. од. Кількість застрахованих фізичних осіб на 1 січня 2017 року зменшилася на 15,7%, що зумовлено скороченням кількості застрахованих осіб протягом 2016 року на 11,0%. Станом на 1 липня 2017 року кількість укладених договорів збільшилася більше ніж у два рази (на 19472,2 тис. од.), при цьому з фізичними особами – на 125% (на 18861,3 тис. од.). Така ситуація свідчить про зменшення попиту на страхові послуги, зокрема з боку населення, уповільнення ділової активності СК на ринку.

Що стосується обсягу валових страхових виплат, у 2016 році він зменшився на 7,8%. Зниження рівня спостерігається і за показником чистих виплат. Вважаємо, що така тенденція може в подальшому вплинути на зменшення обсягу залучення страхувальників до страхових послуг.

Слід зазначити, що вартість активів СК і достатність капіталу в страховому секторі за аналізований період зменшуються відповідно на 7,7 та 5,1%. За перше півріччя 2017 року порівняно з аналогічним періодом 2016 року ці показники збільшилися на 0,8%. Але це є попередньою оцінкою функціонування ринку страхування, оскільки протягом останніх місяців прийнята низка нормативно-правових актів щодо реформування пенсійного та медичного страхування, загострюється ситуація в політичній і економічній сферах тощо. Як результат, ці чинники безпосередньо впливатимуть на показники страхового ринку України на кінець 2017 року.

Про недостатність розвитку страхового ринку України свідчить і показник рівня проникнення страхування в Україні. Він визначає рівень чистих страхових премій на одиницю ВВП. За здійсненими нами розрахунками у 2015 році цей показник становив 1,13%, у 2016 – 1,11%, за перше півріччя 2017 – 1,09%. У західних країнах показник здійснюється в межах 1,8–7,4% [6], а у світовій практиці можлива частка страхових премій у ВВП становить 8–12% [3]. Так, у Німеччині цей показник за підсумками 2015 року становив 6,84%, у США – 8,1%, Великобританії – 11,5%, Польщі – 4,6%, Болгарії – 3,1% [7].

Отримані дані про розвиток страхового ринку України дають нам підстави вважати, що зменшення кількості СК протягом 2015–2017 років не є наслідком погіршення його стану. Останнім часом відбувається посилення конкуренції серед страховиків, монополізація ринку шляхом придбання, злиття та поглинання великими страховими компаніями дрібних, концентрація страхового ринку. Так, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій (97,9%) акумулюють 100 СК «non-Life» (37,9% усіх СК «non-Life») та 99,8% – 20 СК «Life» (55,5% усіх СК «Life») [6].

На сучасний стан страхового ринку суттєво впливають різні чинники як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Вивчення літератури [8–10] та отримані результати оцінювання показників функціонування ринку страхування дозволили нам систематизувати ці чинники (табл. 2).

На нашу думку, значущим негативним чинником впливу на розвиток національного ринку страхування є відсутність ефективної системи регулювання страхової діяльності. Сьогодні нагляд за ринком страхування в Україні здійснює Національна комісія, що проводить державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Проте

відсутня концепція подальшого розвитку страхового ринку, прийнята урядом країни, що, на нашу думку, є значущим чинником стримування темпів проникнення страхування на національний фінансовий ринок. Серед документів – лише Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року, затверджена Постановою Правління НБУ від 18.06.2015 року № 391, та Проект Стратегії розвитку страхового ринку України у 2012–2021 рр. від 23.08.2012 року, розроблений Українською федерацією ubezpieczenia [11; 12]. У проекті стратегії виділено три етапи її реалізації. Третій, останній етап охоплює період 2017–2020 років. Вивчення основних стратегічних нормативів показало, що у 2016 році передбачалося досягти обсягу страхових премій у сумі 6362 млн грн за умов залучення страховиків життя до другого рівня пенсійного забезпечення. Сучасні реалії показують, що в Україні попри прийняття нового Закону України № 2148-VIII від 03.10.2017 «Про пенсійне забезпечення» діє солідарна система пенсійного забезпечення, а страхові компанії поки що не залучені до цього рівня забезпечення.

Фактично сума страхових премій за страхування життя менше нормативу в три рази, тому існує нагальна потреба в розробці стратегії управління ринком страхування з урахуванням процесів реформування пенсійного та медичного страхування в країні. Удосконалення державного регулювання страхового ринку має здійснюватися в частині продовження перегляду повноважень органу нагляду, упровадження пруденційного нагляду з елементами економічної оцінки балансу страховика, систем управління ризиками страховика, вимог до регулятивного капіталу, контролю за діяльністю осіб, що відповідно до умов договору виконують частину функцій страховика.

Потребує вдосконалення і система управління ризиками в державі та суспільстві; сприяння запровадженню та прискореному розвитку основних видів страхування, зокрема страхування сільськогосподарської продукції за державної фінансової підтримки та обов'язкового соціального медичного страхування; удосконалення захисту прав споживачів.

Реалізація цих завдань сприятиме відродженню довіри до страхування та забезпечить достатній рівень захисту прав споживачів страхових послуг, наблизить умови функціонування страхового ринку України до умов Європейського Союзу, забезпечить розвантаження державного та місцевих бюджетів від непередбачуваних витрат і переведення їх у стабільні (заплановані) рівномірні витрати на страхування [12].

**Чинники впливу на сучасний розвиток
страхового сектору України**

Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
<ul style="list-style-type: none"> – Слабкі зовнішньоекономічні зв'язки України у сфері страхування з іншими країнами; – непередбачуваність світової економіки; – високі темпи розвитку та лібералізації міжнародних фінансових ринків; – масштаби та негативні наслідки світової фінансово-економічної кризи; – нестабільність міжнародних товарних та фінансових ринків 	<ul style="list-style-type: none"> – Нестабільність економічної ситуації; – недосконалість законодавчої бази; – продовження військового конфлікту; – обмеження платоспроможного попиту з боку кінцевих споживачів послуг через зниження рівня доходів населення і суб'єктів господарювання; – девальвація національної валюти з одночасним введенням низки обмежень на валютному ринку; – посилення фіскального тиску на страхову галузь за рахунок внесення змін до Податкового кодексу; – ліквідація значної кількості банківських установ, що призвело до втрат депозитів окремих страховиків; – зниження ліквідності фондового ринку; – низька страхова культура – непорядність (шахрайство) страховальників; – недостатній розвиток регіональних страхових ринків, які мають помітні територіальні диспропорції

Висновки. Страховий ринок України, незважаючи на позитивну динаміку більшості показників, залишається недостатньо розвинутим через низку проблем, які потребують негайного вирішення. Для

подолання цих проблем функціонування страхового ринку необхідно підвищити якість системи державного регулювання страхової діяльності через розробку концепції його розвитку, упровадження механізмів її реалізації та дієвого контролю. Створення єдиної державної стратегії розвитку страхового ринку України, що відповідатиме реальному стану національної економіки, позитивно вплине на розвиток зазначеного фінансового сектору держави. Основною рушійною силою в розробці та впровадженні стратегії мають стати Нацкомфінпослуг, Ліга страхових організацій України та страхові компанії. Від рівня взаємодії цих суб'єктів залежатиме ефективність функціонування страхового ринку.

Список джерел інформації

1. Густей Є. Роль страхового ринку в фінансовій системі держави [Електронний ресурс] / Є. Густей // Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 23 листопада 2016 р. – Ужгород : Вид. УжНУ «Говерла», 2016. – С. 354–357. – Режим доступу : https://www.researchgate.net/profile/Igor_Britchenko/publication/311311942_ECONOMY_AND_EDUCATION_OF_UKRAINE_ON_THE_ROAD_T_EU/links/584164dc08ae8e63e6217d7f/ECONOMY-AND-DUCATION-F-UKRAINE-ON-THE-ROAD-TO-EU.pdf
2. Бурда М. Роль та місце страхових компаній в розвитку фінансового ринку України [Електронний ресурс] / М. Бурда. – Режим доступу : <http://libfor.com/index.php?newsid=2754>
3. Гарбар Ж. В. Роль страхових компаній в розвитку фінансового ринку України [Електронний ресурс] / Ж.В. Гарбар // Зб. наук. праць ВНАУ. Сер. : Економічні науки. – 2012. – № 3 (69), –Т. 2. – С. 18–34. – Режим доступу : <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/750.pdf>
4. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/files/file00565.pdf>
5. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/sk_%202016.pdf
6. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/files/file00621.pdf>
7. Журавка О. В. Аналіз сучасного стану страхового ринку України [Електронний ресурс] / О.В. Журавка // Ефективна економіка. – 2017. – Режим доступу : <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-konomika&s=ua&z=5493>
8. Шевченко В. Страхування у фінансовій системі: міжнародний та національний аспекти розвитку [Електронний ресурс] / В. Шевченко.– Режим доступу : http://papers.univ.kiev.ua/1/ekonomika/articles/shevchenko-v-insurance-in-financial-system-international-and-national-aspects_14277.pdf

9. Черкасова С. Основні проблеми страхового ринку України [Електронний ресурс] / С. Черкасова, І. Ткаченко. – Режим доступу : http://sophus.at.ua/publ/2014_05_22_23_kampodilsk/sekcija_4_2014_05_22_23/основні_проблеми_страхового_ринку_україни/62-1-0-987

10. Сафонова О. Д. Сучасний стан страхового ринку України та основні проблеми його розвитку [Електронний ресурс] / О. Д. Сафонова // Економіка харчової промисловості. – 2014 . – № 1 (21). – С. 98–102. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

11. Постанова Правління НБУ від 18.06.2015 року № 391, що затвердила Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>

12. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257

Старцева Вікторія Віталіївна, магістрант, обліково-фінансовий факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 0954086963; e-mail: startseva.vitalina@gmail.com.

Старцева Вікторія Віталіївна, магістрант, учетно-фінансовий факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі, ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 0954086963; e-mail: startseva.vitalina@gmail.com.

Startseva Victoria, master's degree, Accounting and Finance Department, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: 0954086963; e-mail: startseva.vitalina@gmail.com.

УДК 658.8711.878

ФІНАНSOVA СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ: СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Д.С. Приходько

Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. **І.А. Бігдан**

Викладено результати дослідження теорії та практики оцінки фінансової стійкості підприємства. На підставі узагальнення існуючих підходів до трактування змісту категорії «фінансова стійкість підприємства» уточнено її сутність для підприємств торгівлі, визначено фактори впливу та методи оцінювання. Обґрунтовано напрями забезпечення

© Приходько Д.С., 2017